

מבוא מזהר
שיחות הר"ן

שיחה כא

עם
ביאור חברותא
ללימוד בעיון

בראש השנה צריך להיות חכם

אמר שהמתמיד בלימוד ספרו יהיה נעשה איש כשר באמת
ובעל מח גדול כי יש בה עמקות נוראה שאין בשום ספר
(חי"מ שמו שמה)

שיחות הר"ן סימן כא

מונה על פי דפוס ראשון שנת תקעה שהדפוס מוהרנ"ת בסוף ספורי מעשיות בשם ליקוטי מוהר"ן

בראש השנה צריכין להיות חכם. שיחשוב רק מחשבות טובות שייטיב הש"י עמנו וכו'.
וצריכין להיות שמח בר"ה. גם צריכין לבכות בר"ה. בר"ה ביום הראשון צריכין למעט בדיבור
מאד מאד. ואמר. שאדם גדול צריך לדקדק בזה ביותר. וע"כ הוא אינו אומר ביום א' אפילו
הפייט רק מה שיסד ר' אליעזר הקליר. אבל שאר הפייט אינו אומר. מחמת שאדם גדול צריך
לדקדק אז ביותר לבלי לדבר שום דיבור שאינו מוכרח :

בראש השנה צריך להיות חכם

שיחות הר"ן אות כא

מקום וזמן אמירת התורה
לא ידוע

פתיחה

רבנו אומר בראש השנה צריך להיות חכם דהיינו לחשוב מחשבות טובות. ומזהיר על ד' דברים, לחשוב מחשבות טובות, ולשמוח, ולבכות, ולמעט בדבור ביום הראשון, בפרט אדם גדול.

שיחות

שיש"ק חדש ח"א אות קצח – בלילה הראשון של ראש השנה היה רבנו עזר' את שלחנו מאחר מאד בלילה כנ"ל, ולא היה מדבר אז שום דבור כלל וכלל; והיתה שורה אז יראה גדולה כל כך על אנשי שלומנו, עד שבשכם בשלחן רבנו היו יראים אף להרים ראשיהם מרב פחד ויראת ה' ומאימת יום הדין¹; (סיפרה רבי אברהם ב"ר נחמן לרבי לוי יצחק)

שם אות רא – היו אנשי שלומנו נזהרים מאד לבלי לדבר כלל שום דבור מערב ראש השנה קדם תפלת המנחה, עד למחרת אחריו סיום תפלת מוסף;

שם ח"ד אות רכט – נוהגים היו אנ"ש לשיר בליל א' של ראש השנה את שיר "אשת חיל" אף בשחל באמצע ימי השבוע, ולא זמרו חוץ ממנה שום זמירות אף בשחל בשבת.

לקוטי הלכות

אין

קושיות

א. בראש השנה צריכין להיות חכם – צ"ע לאיזו חכמה הכוונה? ראיתי ביאור יפה להרב אליהו עטיה בעוטה אור שביאר עפי" תורה קיג/ו שקודם כל גזר דין בעולם מאספים את כל העולם וגם את האיש שעליו הגזר דין ושואלים אם מסכימים לגז"ד וכו' עי"ש. ועל כן צריך להיזהר בפרט בראש השנה שהוא יום הדין של כלל ישראל לחשוב רק טוב על כל אחד מישראל ולדון אותו לכף זכות כי הוא דן בזה גם את עצמו. וצ"ע אע"פ שהרעיון יפה ואמיתי, אבל לכאורה לא לזה כוון רבנו שהרי ביאר דבריו שיחשוב רק מחשבות טובות שייטיב הש"י עמנו וכו'. לשון זה לא משמע שדן בני-אדם אלא שממתיק הדין במחשבתו ע"י שחושב שיהיה טוב.

ב. שיחשוב רק מחשבות טובות ... וצריכין למעט בדבור – צ"ע כיון שדברים שבלב אינם דברים. לפ"ז אדרבה לכאורה טוב שיוציא בפיו מה שחושב. מתי אומרים אינם דברים מתי לא אומרים? נראה שרק כלפי בית דין של מטה דברים שבלב אינם דברים, אבל מחשבות טובות שבר"ה הן להמתקת הדין והדבור גורע כי הוא גבורות ומפריע למחשבה.

^א יא תשרי תשפ"ו ירושלים

^ב שם הערה ג. ראש השנה הוא 'פחד יצחק', ואכן אז כליל ראש השנה ראו במוחש את ה'אוצר של יראת שמים' שיש אצל רבינו. (רל"י). וראה עוד להלן בערך רבי אבא ש"ב.

¹ תורה קיג – ונפרעין מן האדם מדעתו ושללא מדעתו (אבות פ"ג): כי שמעתי בשם הבעל-שם-טוב, כי קדם כל גזר דין שבעולם, חס ושלום, מאספין כל העולם אם מסכימין להדין ההוא. ואף את האיש בעצמו שנגזר עליו הדין, חס ושלום, שואלין אותו אם הוא מסכים – אזי נגמר הדין, חס ושלום. והענין, כי בודאי אם ישאל לו בפרוש על עצמו, בודאי יכחיש ויאמר שאין הדין כן. אף מטעין אותו, ושואלין אותו על כיוצא בו, והוא פוסק הדין, ואזי נגמר הדין. וכענין שמצינו בדרך המלך עליו השלום, בבוא אליו נתן הנביא וכו', וספר לו מעשה האורח (שמואל ב' י"ב כ"ה), ענה ואמר: ה' וכו', ואת הכבשה וכו'; אזי נפסק הדין על דרך כאשר יצא מפיו. וזהו ונפרעין מן האדם מדעתו – כלומר ששואלין דעתו. ואף-על-פי-כן הוא שללא מדעתו, כי אינו יודע שהדין הוא עליו. והענין הוא עמק מאד, איך שואלין כל אדם. כי בכל הדבורים וספורים שאדם שומע, ימצא שם דברים גבוהים ורמים, וצריך לזהר בזה מאד, לבלי לגמר הדין עד שישנה וישלש, כי הוא סכנת נפשות. והדברים עתיקים, כי יש בזה בענין ספורי דברים ענינים גבוהים:

- ג. צ"ע מאי שנה מכל הסימנים שאנו אומרים בראש השנה בדבור דייקא כמבואר בש"ע סימן תקפג עפ"י הוריות יב. נראה דלא דמי כלל כי בהוריות הוא סימנא מלתא אבל כאן מדבר מהמתקת הדין ע"י קדושת המחשבה וזהירות מדבור כי הוא מגבורות.
- ד. שיחשוב רק מחשבות טובות – צ"ע מה הקשר בין ר"ה למחשבה דייקא? עיין תורה ריא (מה שהעולם נוסעין על ראשי השנה לצדיקים כי עקר המתקת הדין אינו אלא על ידי קדושת וטהרת המחשבות) ותורה צד תנינא (שנוסעים לצדיק בר"ה כדי שיתקבצו ג' ראשים)
- ה. טוב לבכות בר"ה – צ"ע הרי הבכי הוא הסתכלות על על הצד החסר והרי בר"ה צריך לחשוב מחשבות טובות כנ"ל. נראה שהכוונה לבכי מתוך געגועים לאביו שבשמים כבן המתחטא לפני אביו עיין תורה צד תנינא¹. דהיינו כמו שהוא עכשיו עם הבגדים הצואים. ולא יחשוב על עוונותיו כמו שאמר שצריך 'לחשוב שייטיב ה' עמנו', וצריכין למעט בדבור – צ"ע מדוע דווקא דיבור? עיין תורה רז שהדבור הוא מגבורות
- ז. מחמת שאדם גדול צריך לדקדק אף ביותר – צ"ע מי נקרא אדם גדול, ומי לא? ואולי מי שמרגיש אימת הדין נקרא אדם גדול וצ"ע. (אבל נראה שאדרבה ע"י שנוהר בדבור זוכה יותר להרגיש אימת הדין)
- ח. שאדם גדול צריך לדקדק אף ביותר – ראה שיחה לעיל שאנ"ש נהגו שלא לדבר עד מוסף של שחרית, וצ"ע משמע כולם ולא רק חשובים שבהם.
- ט. בר"ה ביום הראשון צריכין למעט בדיבור מאד מאד – צ"ע כיון שרבנו אומר ביום הראשון משמע כולו. מדוע נהגו אנ"ש רק עד אחרי מוסף כמבואר בשיחה לעיל? ועוד אם לא כל היום מדוע עד מוסף, הרי רבנו אמר (שיש"ק חדש א' קצו)² שמעביר את אנשיו כבר בלילה הראשון.

עד כאן ההקדמה

שיחה כא

בראש השנה צריכין להיות חכם שיחשוב רק מחשבות טובות שייטיב השם יתברך עמנו וכו'. ונראה דלא דמי לסימנים (שמבואר בהוריות יב.) ונפסק בש"ע¹ שנהגו לומר בליל ר"ה/ו² בדבור

¹ תורה צד תנינא – לענין התבודדות ושיחה בינו לבין קונו ואמירת תהלים ותחינות ובקשות, טוב מאד פשוטין לאמרם בלב שלם באמת, עד שיזכה לבכות לפני השם יתברך כבן הבוכה לפני אביו.

וכן בתורה לט תנינא – ... וראוי לנו לומר זאת בבכי, בדמעות שלישי, לבכות ולהתגעגע, לבקש ולהתחנן לפני יתברך, מתי נזכה לזה, שיהיה לנו זה הדעת, שנוכל לדעת ולהכיר הבורא יתברך מכל דבר של זה העולם בפרטי פרטיות כנ"ל, עד התכלית כנ"ל.

² שיש"ק חדש ח"א אות קצו – רבנו אמר לענין הקבוץ הקדוש של אנשי שלומנו הבאים אליו לראש השנה: "מיינע לייט פאטער איך שוין די ערשטע נאכט" – "גומר אני את דינים של האנשים שלי ופוסטם כבר בלילה הראשון": * (וראה לק"ה פקדון ה' לח ומנחה ז' פ)

שם אות קצו – רבנו אמר: "וואס אנדערע צדיקים הארעווען ביז הושענא רבא, טוה איך אויף שוין דעם ערשטן אויף דער נאכט" – "מה שצדיקים אחרים מתיגעים לפעל מראש השנה ועד הושענא רבא, פועל אני כבר בלילה הראשון של ראש השנה":

עוד שם אות קצה – רבנו היה מאריך מאד בתפלת ערבית שבליל ראשון בראש השנה, ואמר פעם אחת שזה מחמת שהוא מדרין להמשיך מיד כל התקונים הנמשכים בכל זה החודש: [שיחות וסיפורים סימן יט]

שם – רבנו היה מאריך מאד בתפלתו בליל היום הראשון של ראש השנה, וכבר ידעו אנשי שלומנו שאין להם להמתין על סיום תפלתו, וסיימו את התפלה לבדם והלכו לביתם לאכול את סעודת החג. לאחר אכילתם שבו לבית הפנסת לעריכת השלחן, ומצאו את רבנו עומד עדין בתפלתו, כי האריך אף בארבע שעות בתפלתו:

ושם אות קצו – רבנו אמר: "וואס אנדערע צדיקים הארעווען ביז הושענא רבא, טוה איך אויף שוין דעם ערשטן אויף דער נאכט" – "מה שצדיקים אחרים מתיגעים לפעל מראש השנה ועד הושענא רבא, פועל אני כבר בלילה הראשון של ראש השנה": (עיין פלי"ח תורה א' תנינא)

¹ עיין הוריות יב. – תנו רבנן אין מושחים את המלכים אלא על המעיין כדי שתמשך מלכותם שנה ויאמר המלך להם קחו עמכם את עבדי אדוניכם [וגו'] והורדתם אותו אל גיחון אמר רבי אמי האי מאן דבעי לידע אי מסיק שתיה אי לא ניתלי שרגא בעשרה יומי דבין ראש השנה ליום הכפורים בביתא דלא נשיב זיקא אי משיך נהוריה נידע דמסיק שתיה ומאן דבעי למיעבד בעיסקא ובעי למידע אי מצלח אי לא מצלח לירבי תרגולא אי שמין ושפר מצלח האי מאן דבעי למיפק [ולאורחא] ובעי למידע אי חזר ואתי לביתא אי לא ניקום בביתא דחברא אי חזי בבואה דבבואה לידע דהדר ואתי לביתא ולא מלתא היא דלמא חלשא דעתיה ומיתרע מזליה אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא ולעולם] יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי.

מהר"ל חרושי אגדות – ולכך אמר השתא דאמרת סימנא מלתא היא יהא רגיל (למחוי) ולמיכל] וכו' כי אלו דברים קרא הוא גדול מאוד וסימן הוא שיגדל, ורביא הוא בבנים, כרתי שיכרית שונאיו אשר הם צוריו, תמרי שנאמר צדיק כתמר יפרח, סלקי שישלק ממנו הש"י החטאים לכך הם אלו (שלשה) [חמשה] הם סימן טוב מתחבר אליהם ע"י אכילה, שאין יותר חבור אל דבר כמו האכילה ויהיו אליו לטובה. ואין דבר זה דבר קטן כי כבר האריך הרמב"ן ז"ל בפרשת לך לך כי גם הנביאים היו עושים סימנים שיהיה הסימן לטוב להם כמו

דייקא, כגון על הסלק יה"ר שיסתלקו שונאינו, שהם רק לסימן טוב. אבל מחשבה טובה היא המתקת הדין כמבואר בתורה ריא"ו¹ שכידוע ביום הראשון הדין בתוקף גדול והמחשבה יש לה תוקף גדול כמבואר בתורה קצג"ג², ועיין תורה נג תנינא³ שמהמחשבה נעשים דברים שלמים ממש שיש להם קיום כל הימים וכו'. ודייקא בר"ה שמתקבצים ג' ראשין כמבואר בתורה צד תנינא⁴.

וצריכין להיות שמח בראש השנה. בפרט מי שזוכה להיות אצל רבנו בר"ה⁵. וצריך לשמוח אע"פ שהוא יום דין שכל אחד נידון על מעשיו, ובשעת הדין ראוי להיות ביראה גדולה מאד⁶, ואמנם יש המתענים

שהאריך הרמב"ן ז"ל שם, לכך יסתם פיהם של דוברי שקר המדברים על צדיקים עתק שחושבים דבר זה כמו ניוח, ואין הדבר כן רק שהוא סימן טוב בשעה שראוי אל זה וכמו שאמרו ז"ל סימנא מילתא היא:

מהרש"א – יהא רגיל (למית) [למחזין] בריש שתא קרא וכו'. דכל הני סימנין לטובה הן אי כפרש"י הכא ובפרק קמא דכריתות דגדלי מהר ואיכא דמתקי שהוא לסימן שיצמח ויגדל מזלו ושנה טובה ומתוקה ואי כפי' המרדכי בשם רבינו האי רוביא ירבו זכויותיו וכו' ע"ש ובטור א"ח סימן תקפ"ג אבל לרעה אין בהם שום הוראה דלרעה הוי אסור משום ניוח:

ועיין כריתות ו. – הגרסא למיכל בריש שתא כו'.

¹ **כמבואר בש"ע או"ח סימן תקפג** – (א) יהא אדם רגיל לאכול בראש השנה רוביא דהיינו תלתן כרתי סילקא תמרי קרא וכשיאכל רוביא יאמר יהי רצון שירבו זכויותיו כרתי יכרתו שונאינו סלקא יסתלקו אויביו תמרי יתמו שונאינו קרא יקרע גזר דינו ויקראו לפניך זכויותיו: הגה ויש נוהגין לאכול תפוח מתוק בדבש (טור) ואומרים תתחדש עלינו שנה מתוקה (אבודרהם) וכן נוהגין ויש אוכלים רימונים ואומרים נרבה זכויות כרמון ונוהגין לאכול בשר שמן וכל מיני מתקה: (מרדכי דיומא):

כף החיים אות ד – ומנהג אשכנז מטבילין פרוסת הבציעה בדבש לומר תהא השנה הבאה עלינו מתוקה וטובה לנו. לבוש סעי' ב' עט"ז. ועתה גם בספרד יש נוהגין כן לסי' טוב. והיינו שמזמינין כלי שיש בו דבש או סוקר על השלחן ואחר פריסת המוציא מטבל הפרוסה ההיא של המוציא במלח ג"פ כמביאר לעיל סי' קס"ז או' ל"ז יעו"ש ואח"כ מטבלם בדבש או בסוקר לסי' טוב ואוכל. וכן יעשה בסעודת שחרית ובלייל שני ומחרתו. אבל לא יטבל בדבש לבד בלתי מלח תחלה משום דטיבול חתיכת המוציא במלח הוא למתק הגבורות כמבואר שם בסי' קס"ז או' הנו' וא"כ אינו מן הראוי לבטל זה בשום סעודה כידוע ליח"ן.

חכמת שלמה – סעיף א' יהא אדם רגיל לאכול בר"ה רוביא וכו'. נ"ב הנה הטעם מ"ש בש"ס ובש"ע לאכול דברים טובים ומתוקים אין הכוונה דרך תפלה דאין מקום לתפלה בשעת אכילה רק זה הוי לבטחון ואמונה כי מראה שהוא מאמין ובוטח שכן יהיה ובפרט לפמ"ש בדרושים לפרשת תבא שנת תרי"ב דבר"ה יהיה אדם משמח ואומר כל מה שעשה הוא יתברך הוי לטובה ובזה יהיה נהפך באמת לטובה. ולכך מה"ט נראה שיהיה אדם רגיל לומר בר"ה אחרי תפלת שחרית כל מה דעביד רחמנא לטב עביד וגם זו לטובה ולכן מה"ט תקנו לאכול מאכלים טובים ומתוקים ולומר עליהם כן כדי שאם ח"ו נגזר להיפוך יהיה נהפך ע"י אמירה זו לטובה אמן כ"ר ועיין בדרושים שלי לר"ה שנת תרי"ב ביאור הפטורת יום א' דר"ה תפלת חנה ג"כ ע"ד זה ע"ש ודו"ק:

² **עיין דף על דף הוריות יב.** – והנה רבינו החיד"א זצ"ל כותב בספרו עבודת הקודש בקו' (מורה באצבע אות רס"ו) כסדר שעשה בליל ראשון, כן יעשה בליל שני בברכות ובקשות על אכילת פירות וירקות שהם לסימנא טבא, כתפוח בדבש וראש כבש ותמרים ועוד. "ודבר זה קיימתי מסבא, ושוב ראיתי שכן כתב באליה רבא" עכ"ל. **אכן הגרי"מ הכהן ז"ל** בהגהות שערי הקודש על ספר מורה באצבע כתב דאין כן משמעות כל הפוסקים מדלא הזכירו מזה כלום. ומביא לבעל הבני יששכר (במאמרי חודש תשרי מאמר ב' אות יא') שכתב דאין צריך לעשות סדר זה בליל שני, ושכן היא משמעות לשון הגמ' בהוריות (דף י"ב ע"א) דאמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא, לעולם יהא רגיל איניש למיחוי בריש שתא קרא ורוביא וכו'. ומדנקט לשון "בריש שתא" ולא אמר בראש השנה, להורות לנו, דוקא בכניסת השנה בראשיתה בלילה הראשונה, וא"צ לסימן בליל שני. הגם שבעל עבודת הקודש (מין חיד"א) כתב לערוך בשלחן הסימנים גם בלילה שניה, מ"מ לא חזינו לרבנן קשיאי דעבדי הכי, ולא אישתמיט חד מהפוסקים קמאי לומר לנו זאת עכ"ל.

³ **תורה ריא** – מה ש'העולם נוסעין על ראש השנה לצדיקים – כי עקר המתקת הדין אינו אלא על ידי קדשת וטהרת המחשבות, כי שם שרשם. כמ"ש (במובא בזה פקודי דף רנד:) כלא במחשבה אתבררו. ואי אפשר לבוא למחזין זכים אלא על-ידי התקשרות לצדיקים, (כמובא בוורה) (כמו שכתוב:) ויקח משה את עצמות יוסף, משה הוא בחינת מחזין, ויוסף הוא בחינת צדיק, הינו שאין שלמות למחזין אלא על-ידי התקשרות לצדיקים. וראש השנה הוא מקור הדינים של כל השנה, וצריך לטהר את מחשבתו כדי להתקיים, ובשביל זה נוסעין לצדיקים, כדי לזכות לקדשת המחשבה:

⁴ **תורה קצג תנינא** – דע, שהמחשבה יש לה תקף גדול, ואם יחזק ויגבר מחשבתו על איזה דבר שבעולם, יוכל לפעל שיהיה כה, ואפלו אם יחזק מחשבתו מאד שיהיה לו ממון – בודאי יהיה לו, וכן בכל דבר. רק שהמחשבה תהיה בבוטל כל ההרגשות.

⁵ **תורה נג תנינא** – גדל וקרת המחשבה נודע לי עתה. כי המחשבה יקרה מאד מאד, שנעשה ממנה דברים שלמים ממש, שיש להם קיום כל הימים שיתקיימו העולמות, כל זמן אשר השם יתברך וכו' וכו'. וחכמה יקר יותר, כי מחשבה הוא שעולה על מחשבתו לבד, וחכמה הוא שבונה בחכמתו בנינים בשכלו, והוא יקר מאד, ועקר הדבר – שיהיה באמת. ואפלו פשט שמחזין, הוא גם כן דבר גדול מאד, וצריך גם כן שיהיה באמת. וגם להפך, כשהוא בלא אמת, נעשה ממנה גם כן דברים להפך:

⁶ **תורה צד תנינא** – שמעתי מפיו הקדוש, שהיה כתוב אצל תורה על ענין ראש השנה, שצריכין לנסע לצדיקים על ראש השנה. והיה מבאר שם מענין שלשה ראשים שמתקבצין בראש השנה, בשווכין או להיות אצל הצדיק. כי הצדיק הוא בחינת ראש, כי הוא ראש בני ישראל, וראש השנה הוא גם כן בחינת ראש, כי הוא ראש השנה, וכל אחד בא עם מחזו ודעתו להצדיק ומקשר דעתו ומחזו שבראשו, שזהו גם כן בחינת ראש, להצדיק שהוא ראש בני ישראל בראש השנה, נמצא שנתקבצו שלשה ראשים יחד. והיה לו בזה תורה שלמה, ולא זכיתי לקבלה:

⁷ **חיי מוהר"ן אות תג** – (א) אמר, הראש השנה שלי עולה על הכל. והיה פלא אצלי מאחר שהמקרים שלי מאמינים לי, ולמה לא יזהרו כל האנשים המקרים אלי שיהיו כלם על ראש השנה איש לא יעדר. כי כל ענין שלי הוא רק ראש השנה. והזהיר לעשות כרחי שכל מי ששר אל משמעתו ומקרב אליו יהיה על ראש השנה אצלו, לא יחסר איש. ומי שזוכה להיות על ראש השנה ראוי לו לשמח מאד מאד. "אכלו מעדנים ושתו ממתיקים כי חדות ה' היא מעזכם", וזה נאמר על ראש השנה:

בר"ה/ט"ו, אעפ"כ ראוי להיות בשמחה כדסתם בש"ע/ט"ו לקיים ושמחת בחגך, וראש השנה הוא חג. ובטוחים שה' יוציא משפטנו לזכות (מלבי"ם) וראה טור תקפא/י"ז, והוא מקרא מפורש לשמוח בו בנחמיה פ"ח/י"ז "אכלו מעדנים ושתו ממתקים כי חדות ה' היא מעוזכם/ט"א. וע"י שמחה נמתק הדין/כ"י

גם צריכין לבפוח בראש השנה ואף על פי שצריך להיות שמח כנ"ל, אדרבה עיקר מעלת הבכיה כשהיא מחמת שמחה/כ"א. וכן מבואר בזוהר/כ"ב שהבכיה בימים אלה מועילה שתקבל התשובה/כ"ג. ולא מתוך

^{יד} ראה שיש"ק ח"ה אות סג – בליל ראש השנה היתה שורה על אנשי שלומנו יראה גדולה כל כך שבישבם בשלחן רבנו יראים היו אף להרים ראשיהם מרב אימת יום הדין.

^{טו} עיין כף החיים סימן תרצו אות ג' – ואין מתענין בר"ה. בב"י הביא בשם התה"ד סי' רע"ח דאיכא כמה רבוותא דס"ל דמצוה להתענות בר"ה ועוד איכא כמה רבוותא דאוסרים התענות בר"ה כמבואר בטור ובי"ע יע"ש. וע"כ פסק כאן בש"ע כדעת האוסרים להתענות בר"ה משום כי רבים הם.

ושם אות ד' – ואין מתענין בר"ה. ובשיטה מקובצת למס' ביצה ריש פ"ב כתב משם הריטב"א וז"ל אמרו המפרשים דבר"ה שהוא יום הדין אם רואה עצמו שצריך להתענות תענית תשו' הרשות בידו ואפי' בשבת בינתיים ועליו אמרו כל היושב בתענית בשבת קורעין לו גזר דינו של ע' שנה ודוקא ביחידים ואנשי מעשה אבל שאר בני אדם לא שלא יבואו לזלזל ביו"ט של ר"ה וכן דעת רבותינו הצרפתים עכ"ל ולענין דינא אפי' אנשי מעשה לא יסמכו ע"ז רק ישתדלו מאד בין כסה לעשור כאשר יוכלון שאת בתעניות ופרישות אינהו ואביזרייהו חוץ משבת וערב יודה"כ לענין תענית. מחבר"ר או' א'.

^{טז} ש"ע או"ח סימן תקצו – אוכלים ושותים ושמחים ואין מתענין בר"ה ולא בשב' שובה אמנם לא יאכלו כל שבעם למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם:

עיין כף החיים – אוכלין ושותים ושמחים. ר"ל אף שהוא יום הדין כדאיתא בר"ה (ט"ז ע"א) מ"מ מצוה של ושמחת בחגך שייך ביה שגם הוא בכלל חג כדכתיב תקעו שופר בכסא ליום חגנו וכן נאמר בנחמיה ח' אכלו משמנים ושתו ממתקים וכו' כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם. ואותו היום ר"ה הוה כמבואר שם: ואיתא במדרש מגילת אסתר ע"פ להביא את ושותי וכו' א"ר איבו כפרתן של ישראל כשישראל אוכלים ושותים ושמחים וכו' יע"ש.

הגר"א – ס"א אוכלים ושותים ושמחים. ירושלמי פ"ק דר"ה והביאו הרא"ש סוף ר"ה ואמרין בד' פרקים בשנה כו' ור"ה אלמא בד' פרקים אלו מרבין סעוד' וכן כתוב בנחמיה א' אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ה' וגו'. ונאמר שם היום קדוש הוא לה' אלהיכם אל תתאבלו אל תבכו וגו'.

^{יז} **טור או"ח סימן תקפא –** ורוחצין ומסתפרין ע"פ המדרש א"ר סימון כתיב כי מי גוי גדול וגומר ר' חנינא ור' יהושע אומרין איזו אומה כאומה זו שידעת אופיה של אלהיה פי' מנהגיו ודיניו שמנהגו של עולם אדם שיש לו דין לובש שחורים ומתעטף שחורים ומגדל זקנו ואין חותך צפרניו לפי שאינו יודע איך יצא דינו אבל ישראל אינו כן לובשים לבנים ומתעטפים לבנים ומגלחין זקנם ומחתכין צפרניהם ואוכלין ושותין ושמחים בר"ה לפי שידעין שהקב"ה יעשה להם נס לפיכך נוהגין לספר ולכבס בער"ה ולהרבות מנות בר"ה ומכאן תשובה למתענין בר"ה ונוהגין באשכנז שאין נפילת אפים בער"ה כמו בשאר ע"ט אע"פ שנופלין על פניהם בבקר באשמורת:

^{יח} **נחמיה פרק ח' (ח) ויקראו בספר בתורת האלהים מפרש ושום שכל ויבינו במקרא:** (ט) ויאמר נחמיה הוא התרשאתא ועזרא הכהן הספר והלויים המבינים את העם לכל העם היום קדש הוא לידך אלהיכם אל תתאבלו ואל תבכו כי בוכים כל העם כשמעם את דברי התורה: (י) ויאמר להם לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים ושלחו מנות לאין נכון לו כי קדוש היום לאדונינו ואל תעצבו כי חדות ידוד היא מעוזכם: (יא) והלויים מחשים לכל העם לאמר הסו פי' היום קדש ואל תעצבו: (יב) וילכו כל העם לאכל ולשתות ולשלח מנות ולעשות שמחה גדולה פי' הבינו בדברים אשר הודיעו להם:

מלבי"ם (ט-י) – כי בוכים – יל"פ שקרא לפניהם פרשת היום והבינים כי היום הוא יום הדין וע"כ בכו מאימת הדין, וגם רצו להתענות, וא"ל נגד התענית לכו אכלו משמנים – ונגד הבכי ואל תעצבו – וכמ"ש במדרש שישראל יש להם דין והם עושים יו"ט שבטוחים שה' יוציא משפטם לזכות, וז"ש שחדות ה' היא מעוזכם – בזה תראו כי עוז לכם בה' שייטיב חסדו עמכם, וגדר שם חדות על השמחה הרוחנית ושמחה זו היא מעוזכם שהיא שמחת הנפש על דבוקה בה' עוז לה וה' עוזה ומעוזה:

^{יט} **מדרש תנחומא (בובר) שמיני –** אות א – עזרא אמר לישראל בשעה שהיו בוכים איש אל אחיו ואיש אל בנו, לכו אכלו משמנים ושתו ממתקים וגו' ואל תעצבו כי חדות ה' הוא מעוזכם (נחמיה ח' י)

^כ **ל"ה שבת ז' אות מו –** ועל-כן באמת צריכין לנסע לצדיקי אמת על ראש השנה שהם יכולין להמשיך דרכי התשובה אלו, והעקר להמתיק תקף הדין של ראש השנה ולהמשיך על עצמן שמחה אז, כמו שהזהיר אדמו"ר ז"ל, שבראש השנה צריכין להיות בשמחה. וכמו שכתוב בנחמיה לענין ראש-השנה (נחמיה ח) אכלו משמנים ושתו ממתקי ואל תעצבו כי חדות ה' היא מעוזכם וכו'.

^{כא} **ראה תורה קעה –** עקר מעלת הבכיה הוא בשהיא מחמת שמחה ותודוה, ואפלו הקרטה טוב מאד שתהיה מחמת שמחה, שפירב שמחתו בהשם יתברך, הוא מתחרט ומתגעגע מאד על שפירד נגדו בימים הראשונים, ומתעורר לו בכיה מחמת רב השמחה, וזה עקר מעלת הבכיה, שתהיה מחמת שמחה. וזה בכיה הוא ראשי-תבות: בשמך יגילון כל היום (תהלים פט) – שעקר הבכיה שתהיה מחמת שמחה בשמו יתברך. פי' בכיה הוא מתעורר משם ס"ג, שהוא בבינה, ועל-כן בכיה בגימטריא המלוי של ס"ג, פמובא בכתבי הא"ר, הינו שהתעוררות הבכיה תהיה משמחה, כי בינה – לבא, כמו שכתוב: הלב מבין; ועקר השמחה היא בלב, כמו שכתוב (תהלים ד"ח): נתת שמחה בלבי; ומשם צריך שתהיה התעוררות הבכיה כנ"ל, ועל ידי זה נמתק הבכיה. והבן:

^{כב} **עיין זוהר שמות דף יב: –** שהבכיה בימים הנוראים מועילה להתקבל בתשובה.

^{כג} **זו"ל זוהר שמות דף יב: –** אמר רבי יהודה, כל מלין דעלמא תליין בתשובה ובצלותא דצלי בר נש לקדשא בריך הוא כל הדברים שבעולם תלויים בתשובה ובתפלה שמתפלל האדם להקב"ה, וכל שכן מאן דאושד דמעין בצלותיה וכל שכן מי ששופך דמעות בתפלתו, דלית לך תרעא דלא עאלין אינון דמעין שאין לך שער שלא יכנסו בו אלו הדמעות, מה כתיב ותפתח ותראהו את הילד שפירשו ותפתח, דא שכנינתא דקיימא עליהו דישאל באימא על בנין זו היא השכינה שעומדת על ישראל כאם על הבנים, והיא פתחה תדיר בנכותיהון דישאל והיא פותחת תמיד בזכותם של ישראל, בין שפתחה ללמד זכות על ישראל, ותראהו את הילד דהיינו ילד

צער אלא מתוך תשובה/כ"ו וגעגועים וכסופים לשוב אליו ית' ע"י ביטול העבירות החוצצות ביני להקב"ה. והאר"ז"ל היה נוהג לבכות הרבה בר"ה/כ"ו.

פראש'השנה ביום הראשון שהוא דינא קשיא/כ"ו על כן צריכין למעט בדבור מאד מאד/כ"ו והמתקנה היא במחשבה טובה כמבואר בתורה ריא אבל הדבור אדרבה מגביר את הדין, כמבואר בתורה רז/כ"ו שהדבור הוא מגבורות. ואנ"ש באומן נזהרו אפילו ומירות לא לשיר אלא אשת חיל בלבד/כ"ו.

ואמר שאדם גדול צריך לדקדק בזה ביותר ועל-כן הוא אינו אומר ביום הראשון אפלו הפיט רק מה שיסדר רבי אליעזר ועל פי המסורת הוא אלעזר הקליר בן רשב"י/ל, אבל שאר הפיט

שעשושים, דאיןן ישראל דחטאין (ס"ג חמ"ט) קמי מלכיהון בכלא' הם ישראל שחטאו לפני מלכם ב"ה בכל הדברים, ומיד דמתחננן קמי קדשא בריה הוא הדין בתשובה ובכאן קמיה כבא דבכי קמי אבוי ומיד שמתחננים לפני הקב"ה וחוזרים בתשובה ובוכים לפניו כבן הבוכה לפני אביו מה כתיב, והנה נער בוכה שרומז על ישראל, כיון דבכי אתעדו כל גזרין בישינ דעלמא כיון שבוכים מסתלקים כל גזרות רעות שבעולם, מה כתיב, ותחמול עלי שפירושו אתער עלי ברחמים ומרחם ליה מתעורר עליו ברחמים ומרחם עליו.

גם ראה זוהר ויחי דף רכג. – דתניא דמעין סגיאין שדיאית הדיא צדקת לאה בגין דלהוי לה חולקא בעיקב ולא בהחוא רשע דעשו (ס"ג חמ"ט) בא וראה שלמדנו שהרבה דמעות שפכה לאה הצדיקת כדי שתוכה שיחיה לה חלק בעיקב ולא ברשע עשו, והיינו דתנינן, כל בר נש דאשיד דמעין קמיה דקדשא בריה הוא זהו שלמדנו שכל אדם ששופך דמעות לפני הקב"ה ועושה תשובה על עונותיו, אף על גב דאתגזר עליה עונשא יתקער אף על פי שנגזר עליו איזה עונש יקרע גזר דינו, ולא יכיל ההוא עונשא לשלטא ביה ואין העונש יכול לשלוט עליו, מנלן, מלאה אנו למדים זאת מלאה, דהא לאה אתגזר למהוי לה חולקא בעשו (ס"ג חמ"ט) כי לאה נגזר עליה להיות לה חלק בעשו, והיא בבקיעא אקדימת ליה ליעקב ולא אתייהיבת ליה לעשו והיא בתפלותיה הקדימה לינשא ליעקב ולא ניתנה לעשו. (נמ"ק וז"פ ומפרשים)

כ" הערת הרב ארי-ה קפלן ז"ל – עיין לקמן שיחה פז – 'כל נער יש לו אשה נאה'. והאתרוג הוא בחינת אשה, כמו שכתוב בזהר (תקונים יג, כא) שהאתרוג הוא בחינת (שיר השירים ד ז): 'כולך יפה רעיתי ומום אין בך'. ובימים נוראים ישראל הם בבחינת נער, כי אזי הם בבחינת: 'זהנה נער בוכה' (שמות ב ו), מיד: 'ותחמל עליו' כמו שכתוב בתקונים (תקון יא), ועל כן ראוי שיהיה לישראל אתרוג נאה כנ"ל: ומי שבוכה ביותר ונכנס ביותר בבחינת 'נער בוכה' ראוי שיהיה לו אתרוג נאה ביותר כנ"ל:

כ"ד תשובה – אע"פ שתשובה מתחילה מחרטה וחרטה היא צער על העוונות שהיו, ואין אפשר שלא להתעצב עליהן. צ"ל שבר"ה הדגש הוא על הקבלה לעתיד והכסופים לתשובה שלמה אליו ית'.

כ"ה שער הכוונות הקדמה לדיושי ראש השנה (ד"ה בכל י') – גם היה נוהג מורי ז"ל לבכות הרבה בתפלת ר"ה אפילו שהוא יו"ט ומכ"ש בתפלת יוה"כ. והיה אומר מוז"ל כי מי שאין בכי נופלת עליו בימים האלו הוא הוראה שאין נשמתו הגונה ושלמיה. גם היה אומר כי יש בנ"א נידוני' ביום ראשון ואז הם דינא קשיא ויש נידונים ביום ב' שהוא דינא רפיא ורוצה הב"ה לרחם עליהם ודן אותם ביום הב' ואמר כי האדם הנופלת עליו בכיה רבה מאליו בימים האלו בתפ"ה הוא הוראה שנידון באותה שעה למעל' אם ביום א' ואם ביום שני:

כ"ו פרי עץ חיים ר"ה פ"א – מהחברים – ענין ארבע ראשי שנים כולם ברחל, ויום א' של ר"ה היא לאה, לכן היא דינא קשיא, כי היא בנה" דבינה, הנקראת אלהים, דינין מתערין מינה. אך אשר יאהב ה' יוכיח אותה, וידין את דינו ביום ב' דר"ה, ואז דינא רפיא, כי פה הדינין נייחא ברישא וקשין בסיפא, כי מוחין שלה הם מנה"י דכורא דד"א, ובלאה הוא להיפך ממש:

כ"ז לקוטי הלכות ראש השנה ד' אות ב' – וזה בחינת שופר, שהוא קול בלא דבור, כי השופר הוא בחינת תשובה, כמובא, בחינת 'עגורו ישנים מתרדמתכם' (רמב"ם הלכות תשובה, פרק ג, הלכה ד). ומחמת שאז בראש השנה הוא התחלת התשובה של כל השנה, ובתחלת התשובה פשאדם מתחיל להתקרב אליו יתברך אז הקטרוג גדול מאד, רחמנא לצלן, מחמת שעדין עוונותיו מבדילים בינו לבין קונו, והם מקטרגים עליו ואינם מניחים אותו להתקרב, ואז מגדל הקטרוג אי אפשר לדבר שום דבור לפניו יתברך, כי עדין הדם שבחלל השמאלי בתקפו, והדבור הוא מהדמים ומחמת שהדם שבחלל השמאלי בתקפו עדין – אי אפשר לדבר שום דבור הגון פראוי, כי הדבור מבבלל מאד מחמת הדם שבחלל השמאלי, ועל כן על ידי הדבור יוכל, חס ושלום, הקטרוג להתגבר יותר, בפרט כי אז הקטרוג גדול, כנ"ל. וזה שאסרו חכמינו ז"ל להזכיר שום ודוי של חטאים בראש השנה (פרי עץ חיים, שופר פרק ה). כי אז בראש השנה "עשו בא מצידו" (בראשית כו, ל) שרוצה לקטרג (זהר אמור צט), ומביא כל החטאים, חס ושלום, לקטרג, ומתקף הדין אז אסור להזכיר שום חטא ועון – שלא יתגבר יותר, חס ושלום, וכנ"ל, כי אז הוא התחלת התשובה כנ"ל. ועל כן יהיב להון עיטא לתקע בשופר – זה בחינת דם לה, כי אז בראש השנה צריכין לדום ולשתק ולבלי להרבות בדבור, ופמו שפתב רבנו ז"ל במקום אחר (שיחות הר"ן סימן כא), ואפלו החטאים אסור להזכיר כנ"ל. וזה בחינת "דם לה", וזה בחינת תקיעת שופר, שהוא בחינת תשובה, זה בחינת דם לה, כי אין לנו פה להשיב ואי אפשר לנו לדבר שום דבור לבקש מלפניו על חטאינו, רק אנו קוראים אליו יתברך בקול לבד בלי דבור, בבחינת (תהלים קל, א): "ממעמקים קראתיך ה'" – מעמקי דלבא. וזה בחינת קול השופר, בחינת (שם קיח, ה): "מן המצר קראתי יי". כי בתחלת התשובה, שאז אי אפשר לדבר שום דבור כנ"ל, וצריכין רק לדום ולשתק כנ"ל, אז קוראין אליו יתברך רק בקול לבד. וזה בחינת "דם לה" והתחולל לו" – שמיחלים ומצפים אליו יתברך "כעני עבדים אל יד אדוניהם", וקוראים אליו מעמק הלב לבד בלי שום דבור, בבחינת "ממעמקים קראתיך ה'".

כ"ח תורה רז – כל הדבורים הם בחינת גבורות, כמו שכתוב: וגבורתך ידברו (תהלים קמ"ה:א), וכמו שכתוב בפתבים, שהה' גבורות שפדעת בוקעין ויוצאין בהפה, ונעשה מהם ה' מוצאות הפה: נמצא שכל הדבורים הם בחינת גבורות, וצריך להמתקנם. והמתקנה היא על-ידי למוד התורה ודבורים טובים שמדברים, על-ידי זה ממתיקין הדבורים שהם בחינת הגבורות:

כ"ט שיש"ק ד' רכט ראה לעיל בשיחות.

ל הערת קפלן – לפי המסורת – ר' אלעזר בר' שמעון בר יוחאי. (תוספות חגיגה יג. ד"ה 'ורגלי', מפסיקתא דרב כהנא; ורא"ש ברכות פרק ה סימן כ"א. ומעדני יו"ט שם סימן ה.

עיין חגיגה יג. בתוס' שם – ורגלי החיות כנגד כולם. יש מגיהין בקדושתא שיסד הקליר וחיות אשר הנה מרובעות לכסא כף רגל חמש מאות וחמש עשרה ומוחקים הוי"ו, ואומרים כי כן עולה לפי חשבון שבכאן למנין ו' רקיעים וח' אורים הוא ט"ו פעמים ת"ק, והיינו מנין ישרה, ש"ר ת"ק וי"ה, לסימנא שכן עולה ט"ו פעמים כך. ומיהו בחנם מחוקוהו שיסד דבריו ע"פ הירושלמי דהרואה א"ר לוי מארץ ועד

אֵינוֹ אִמֵּר כַּמְבוּאָר בַּפְּרִי עֵץ חַיִּים/לֹא שָׁרַק הַפִּיּוּטִים שֶׁחִבְּרוּ הַתְּנָאִים הִיָּה הָאֲרִיז״ל אֹמֵר. וְהִטְעַם מִבְּאֵר רַבְּנֵי מִחְמַת שְׁאָדָם גָּדוֹל צָרִיךְ לְדַקְדֵּק אֲזַי בְּיוֹתֵר לְבָלִי לְדַבֵּר שׁוּם דְּבַר שְׂאִינוֹ מְכַרֵּחַ : וְעֵיין לַעִיל בְּשִׁיחוֹת שְׁאֵנ״שׁ נִהְגוּ לְהִזְהָר בְּזֶה עַד אַחֲרֵי מוֹסָף שֶׁל שַׁחֲרִית מִשְׁמַע שְׁכוֹלָם וְלֹא רַק מִי שֶׁהִחֲזִיק עֲצָמוֹ חֲשׁוֹב.

עד כאן ביאור חברותא לשיחה כא

לרקיע מהלך ת"ק שנה, אמר ר' ברכיה ור' חלבו בש"ר (בא) סמוקה גדול מזה רגל אחד כמנץ ישר"ה ראה כמה גבוה מעולמו כו', משמע כמנץ שיסד ת"ק ט"ו, וכן היה דרכו שבכמה מקומות היה מניח שיטת הש"ס שלנו, כדי לאחוז שיטת הש"ס ירושלמי, שהוא היה תנא, והוא היה ר"א ברבי שמעון דקרי עליה מכל אבקה רוכל, תנא קרא קרובץ ופייטן (ויקרא רבה פ"ל) ובימיו מקדשים ע"פ הראייה שמעולם לא יסד רק קרובץ מיום (אחד):

רא"ש על ברכות פ"ה אות כא – וכן נהגו לומר זכרנו (ומי כמוך ובכן) בראשונות ומטעם זה נהגו לומר קרובץ בג' ראשונות וכן ר' אליעזר הקליר ז"ל שהיה מא"י מקריית ספר ובימיו היו מקדשים ע"פ הראייה שהרי לא תיקן שום קרובץ ליום שני ויש אומרים שתנא הוא כדאמר בפסיקתא דמיך ר"א בר' שמעון קראו עליו דורו מכל אבקה רוכל דהוא תנא קרובץ דרשן ופייטן והוא תיקן קרובץ לאומרה בג' ראשונות.

מעדני יו"ט על הרא"ש שם – [ג] שהרי לא תיקן שום קרובץ ליום שני. ותימה שבמחזורים שלנו נמצא לו ביום שני דפסח וביום שני דסוכות שהוא חתום בפיוט קודם אל נא כו' אך ביום הראשון של פסח אין בו פיוט בתפלת שחרית וי"ל שהוא תיקנו ליום ראשון ואחריו סידרוהו לשני ואע"פ שמיסוד על פרשת שור או כשב דקרינן בשני הא תנן בס"פ בני העיר שבזמן התנאים היו קורין אותו בראשון אבל בסוכות אע"פ שנוכל ג"כ לומר שהוא לא ייסד לשני ימים אבל יסד פיוטים שנים ולומר איזה אשר יכשר ואח"כ נהגו בשניהם מ"מ אין לרבינו ראייה שיוכל לומר שהרי וכו':

[ד] וי"א שתנא הוא. ויראה לי דהשתא דאתית להכי, דתנא הוא א"צ לשום טעם דהא אשכחן דבמנהגי ההפטרות וקריאת ויחל אנו נוהגים כמס' סופרים, ולא כגמרא, כמ"ש התוס' בסוף מגילה דף ל"א בד"ה ור"ח אב כו' וכ"כ שם רבינו סימן נ':

[ה] כד דמיך ר"א ב"ר שמעון. תמיהא לי דבכמה פיוטים בד' פרשיות ובפורים ובטל ובמוסף ר"ה חתום בראשי החרוזות ר"א ברבי קליר מקריית ספר. וגם תמיהתי מזה על בעל הערוך שכתב שנקרא ר"א קליר שאכל עוגה אחת שהיה כתוב בה קמיעא ונתפקח רש מקומות שקורין לעוגה קליר ע"כ. ודוחק לומר שבעל הערוך משום המדרש דפסיקתא שקראו ר"א ב"ר שמעון משום כך דוחק עצמו לפרש דקליר לאו אביו הוה, אלא ע"ש העוגה כו', דא"כ צריך לומר דבריבי אעצמו מהדר. וידוע שרש"י מפרש שהוא לשון גדול הדור, וא"א לומר שהוא יחתום את עצמו גדול הדור. אבל נ"ל לקיים הפסיקתא בענין זה דאביו ר"ש, ואבי אביו נקרא קליר, והיה יותר מפורסם וגדול בדורו מאביו, ולכן חתם עצמו בפיוטיו ע"ש אבי אביו שהיה מפורסם וגדול בדורו, והיינו דחתם בריבי קליר, וכך הוא ג"כ לשון הקליר בה"א היחס על שם ראש המשפחה, כך נ"ל. אלא שראיתי בהגה' מיימון פ"ה מה"ת שכתבו דמהפסיקתא משמע שהיה ראב"ש נראה שר"ל בן רשב"י, וא"כ ודאי דר"ש היה יותר מפורסם וגדול מיחא אביו, וגם לא נמצא שנקרא קליר, אבל י"ל דאינו מוכרח שהיה בן רשב"י, ודילמא בן ר"ש אחר שאביו של אותו ר"ש היה נקרא קליר וכדפירשתי:

^{לא} **פרי עץ חיים** הקדמה לשער התפילה – מורי זלה"ה, לא היה חפץ בשום פזמון או פיוט מאותן שחברו האחרונים, רק מאותן שחברו הראשונים, כגון תפילת ר"ע, ור' ישמעאל ור"א בן ערך, ור"א הקליר ודוגמתן, שנתקנו על דרך האמת. אך אלו האחרונים שלא ידעו דרך קבלה, אינם יודעים מה שהם אומרים, וטועים בסדר דבורם, בלא ידיעה כלל, ולא היה אומרם כלל, ובפרט יגדל אלהים וכו', וגם וידוי אשמנו באומר ובפועל וכו' וכל שאר וידוים, כגון וידוי דר' ניסן אדנט"ל וכיוצא, לא היה רוצה לאומרם: